

Qəzəlin klassik şeir forması kimi müasir şeirdə vəziyyəti

Şəmsurə İsmayılova

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu

Annotasiya. Məqalədə son iyirmi ildə qəzəl janrına müraciət əsas tədqiqat predmetinə çevrilir. Qeyd olunur ki, dövlət müstəqilliyimizin ilk illərindən başlayaraq, böyük klassik ənənələrə söykənən qəzəl janrına qayıdış yeni üslub, ifadə gəlişmələri ilə öz tarixi imkanlarını ortaya qoymağa başlamış, qəzələ dönüş bir çox yaşlı və gənc şairlərimizin yeni yaradıcılıq imkanlarının genişlənməsinə səbəb olmuşdur. Bu mənada, XXI əsrdə əruz və qəzəl böhranından söz açmaq doğru olmazdı. Məqalədə qəzəlin keçdiyi yola nəzər yetirilir, XX əsrin əvvəllərindən müstəqillik illərinə qədər tarixi inkişaf qanunauyğunluğu izlənilir. Sovet dövründə heç bir inzibati-ideoloji qadağalara məhəl qoymadan klassik şeir ənənələrinə bağlı olan Əliağa Vahid, Hüseyn Cavid, Azər Buzovnalı, Mikayıl Müşfiq, Süleyman Rüstəmin, daha sonrakı onilliklərdə Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Mir-mehdi Seyidzadə, Bəxtiyar Vahabzadə, Zeynal Cabbarzadənin “köhnə havalara” təzəlik gətirmə cəhdlərindən bəhs edilir. Keçən əsrin 80-90-cı illərində Bakı-Abşeron ədəbi mühitinin yetirmələri olan Hacı Mailin, Hacı Ələmdar Mahirin, Ələkbər Şahidin, Seyidağanın, Əliağa Bakirin, Həkim Qəninin qəzəl yaradıcılığı klassikaya yeni qayıdış kimi səciyyələndirilir. Müstəqillik illərində adıçəkilən şairlərin sırasına Şahin Fazil, İlqar Fəhmi, Arif Buzovnalı, Sayman Aruz, Əli Aslanoglu, Müzəffər Şükür, Hacı Mirəziz, Gülarə Munis, Sona Xəyal, Səxavət Talıblı, Xəlil Yusifli, Ağakərim Hafiz, Mirhaşım Talışlı, Ənvər Nəzərli, Hafiz Əlimərdanlı, Baba Pünhan, Məmməd Məcidoğlu, Mahcamal, Akif Səfa, Yasin Xəlil kimi qəzəlşünasların da əlavə olunması ilə qəzəlin yeni tarixi epoxada işlənmə səviyyəsi meydana qoyulur, poetik imkanları geniş təhlil edilir.

Açar sözlər: müstəqillik, poeziya, klassika, qəzəl, əruz, yenilik, forma axtarışları

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 20.11.2023; qəbul edilib – 29.11.2023

Status of ghazal as a classical form of poetry in modern poetry

Shamsura Ismayilova

Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS

Abstract. In the article, in the last twenty years, the return to the ghazal genre has become the main subject of research. It is noted that since the first years of our state independence, the return to the ghazal genre, based on the great classical traditions, has begun to reveal its historical possibilities with new styles and expressions, and the return to the ghazal has become an opportunity to expand the new creative possibilities of many of our old and young poets. In this sense, it would be incorrect to speak of a crisis of aruz and ghazal in the twenty-first century. The article examines the path traveled by the ghazal and traces the pattern of its historical development from the beginning of the 20th century to the years of independence. Aliaga Vahid, Huseyn Javid, Azer Buzovnali, Mikail Mushfiq, Suleyman Rustam, who ignored any administrative and ideological bans in the

Soviet times, followed the traditions of classical poetry, and in the following decades – Samed Vurgun, Rasul Rza, Mirmehdi Seyidzade, Bakhtiyar Vagabzade, and Zeynal Jabbarzade attempted to give freshness to the old weather.

In the 80s and 90s of the last century, the ghazal works of Haji Mail, Haji Alamdar Mahir, Alekber Shahid, Seyidagi, Aliaga Bakir, Hakim Ghani, who were disciples of the Baku-Absheron literary milieu to the classics, are characterized as a new comeback. Among the poets mentioned in the years of independence are Shahin Fazil, Ilgar Fahmi, Arif Buzovnalı, Sayman Aruz, Ali Aslanoglu, Muzaffar Shukur, Haji Miraziz, Gulare Munis, Sona Khayal, Sahavat Talibli, Halil Yusifli, Aghakerim Hafiz, Mirhashim Talishli, Anver Nazarli, Hafiz Alimardanli, Baba Pünkhan, Mammad Majidoghlu, Akif Safa, Yasin Halil and other ghazal khans, the level of development of the ghazal in the new historical era is created, and its poetic possibilities are widely analyzed.

Keywords: independence, poetry, classic, ghazal, aruz, innovation, search for form

Article history: received – 20.11.2023; accepted – 29.11.2023

Giriş / Introduction

Ədəbiyyat hadisəsi zəncirvari prosesdir. Yəni bu prosesdə ilkinliklə, bünövrə ilə (klassikayla) çağdaşlıq bir-biri ilə, zamanından asılı olmayaraq, gözə görünməyən və görünə bilən tellərlə, həlqələrlə bağlanır. Bu bağlılıq davamlı prosesdir. “Ədəbi proses ən böyük bədii sistemdən tutmuş (məsələn, intibah) üslub elementinə, oxucu zövqü və əsərin obrazına qədər böyük, daim qarşılıqlı keçid və çevrilmə prosesində olan spesifik inkişaf formasıdır” [1, s.62]. Bəli, ədəbi proses bədii sistemindən, cərəyan və istiqamətindən, metod və üslubundan, janr və qəhrəmanlarından asılı olmayaraq müəyyən zaman məsafəsində yazıçı, tənqidçi və oxucu arasında bədii əsər zəminində baş verən və onun vasitəsilə hərəkətə gətirilən estetik ərazidir.

Bu “xüsusi inkişaf forması” və prosesində çağdaş ədəbiyyatın klassikadan, xalq yaradıcılığından, mövcud ənənələrdən yaradıcı şəkildə bəhrələnməsi tarixən qanunauyğun, təbii qəbul edilib. Qaynaqlar, əsasən, birləşdirici, əlaqələndirici vasitə hesab olunub. Klassikadan yaradıcı şəkildə bəhrələnmələr yeni və daha mükəmməl, bitkin, yeni məzmun və mahiyyət kəsb edən nümunələrin meydana gəlməsinə səbəb olub. Eyni zamanda bu prosesdə davamlı olaraq qütbləşmə, ayrılma, biri o birini inkar etmə məqamları da olub, “ədəbi toqquşmalar” mərhələləri də. Ədəbi prosesdə baş verən bu cür “qarşıdurmalar” ədəbiyyatımızın inkişafına, onun yeni və dünyəvi axtarışlara çıxmasına, yeniləşməsinə vəsilə olub. Təbii ki, həm də (və daha çox) poeziya təsərrüfatımızın yeni axtarış yollarını açıb, onun uğurlarını təmin edib.

Əsas hissə / Main part

Məlumdur ki, XX əsrin əvvəllərində şairlərimizin əksəriyyəti əruz vəznində yazıb-yaratmışlar. Lakin iyirminci-otuzuncu illərdə sosrealizmin təşəkkülü və formalaşması dövründə əruza və klassik şeir formalarına münasibət kəskin şəkildə dəyişdi. Əruz vəzni, klassik şeir formaları (qəzəl, müxəmməs, rübai) köhnəlik əlaməti, yeni – sosialist dövrünün tələblərinə cavab verməyən “köhnə ədəbiyyat” hesab olundu. Amma buna baxmayaraq, heç bir inzibati-ideoloji qadağalara məhəl qoymadan, Əliağa Vahid, Hüseyn Cavid, Azər Buzovnalı, Mikayıl Müşfiq, Süleyman Rüstəm klassik şeir ənənələrindən əl çəkmədilər. Daha sonrakı onilliklərdə Səməd Vurgun, Rəsul Rza, Mirmehdi Seyidzadə, Bəxtiyar Vahabzadə, Zeynal Cabbarzadə “köhnə havalara” təzəlik gətirdilər. Bu sahədə Əliağa Vahidin, Süleyman Rüstəmin və Mirmehdi Seyidzadənin qəzəllərini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Keçən əsrin 80-90-cı illərində Bakı-Abşeron ədəbi mühitinin yetirmələri olan Hacı Mailin,

Hacı Ələmdar Mahirin, Ələkbər Şahidin, Seyidağanın, Əliağa Bakirin, Həkim Qəninin qəzəl yaradıcılığı da klassikaya yeni qayıdış kimi səciyyələndirildi. Görkəmli tənqidçi Vaqif Yusifli “Azərbaycan qəzəli” kitabında (Bu kitabda Azərbaycan qəzəlinin keçdiyi inkişaf yolu tədqiq olunur – Ş.İ.) XX əsrin sonları – XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycan poeziyasında əruza və qəzələ münasibətdə yeni bir dönüş mərhələsini xarakterizə edir. Həmin kitabda [2] adlarını çəkdiyimiz şairlərlə yanaşı, Müzəffər Şükür, Hacı Mirəziz, Gülarə Munis, Sona Xəyal, Səxavət Talıblı, Xəlil Yusifli, Ağakərim Hafiz, Mirhaşım Talışlı, Ənvər Nəzərli, Hafiz Əlimərdanlı, Baba Pünhan, Məmməd Məcidiq, Mahcamal, Akif Səfa, Yasin Xəlil kimi şairlərin də qəzəllərindən söz açılır. Deməli, XXI əsrdə də əruz və qəzəl böhranından söz açmaq doğru olmazdı.

Bu yazıda bu son iyirmi ildə qəzəl janrına tez-tez müraciət edən bir neçə şairin şeirlərindən söz açmaq istəyirik.

Bir daha qeyd edək ki, dövlət müstəqilliyimizin ilk illərindən başlayaraq, böyük klassik ənənələrə söykənən qəzəl janrına qayıdış yeni üslub, ifadə gəlişmələri ilə öz tarixi imkanlarını ortaya qoymağa başladı. Qəzələ dönüş bir çox yaşlı və gənc şairlərimizin yeni yaradıcılıq imkanlarının genişlənməsinə səbəb oldu. Deyək ki, bu sahədə geniş təcrübəsi olan, əruz vəzninin incəliklərinə bələdçiliyi ilə seçilən **Şahin Fazil** divan bağlamaq faktına qədər irəliləyə bildi. Şahin Fazillə yanaşı, Müzəffər Şükürün, Mahcamalın, Gülarə Munisin, Mirkamil Mirxəliloluğun, Ağakərim Hafizin də divanları meydana gəldi. Şahin Fazil, əsasən, Səməd Vurgundan, Süleyman Rüstəmdən, Şəhriyardan, Bəxtiyar Vahabzadədən, Mirmehdi Seyidzadədən gələn vətəndaş-şair mövqeyi ilə qəzəl dilinin birmənalı və tam olaraq təmiz ana dilimizdə təzahürünün zəruriliyini ortaya qoydu:

*Mən qəzəlxanlara üsyan etdim:
- Şeirə yad söz yənə mehman gələcək?*

*...Nə qədər “qəşş” eləyək biz qəməri?
Nə qədər molla-qəzəlxan gələcək? [3, s.5]*

Şahin Fazil hələ dövlət müstəqilliyimizin lap başlanğıcında dərin milli heysiyyət duyğusu ilə yazırdı: “Bir halda ki, hal-hazırda söhbət Azərbaycan dilinin Azərbaycanda tam bərqərar olmasından gedir, gərək bizim ədəbi dilimiz, həmçinin, qəzəlimiz bütün yabançı söz və ifadələrdən təmizlənsin. Məsələn, heç bir ehtiyac yoxdur ki, müasir qəzəlxanlarımız dodağa “ləb”, dişə “dəndan”, dilə “zəban” desinlər” [3, s.3]:

*Saf yarat, sadə yarat şeirini Fazil sayağı,
Sənə öyrətdi anan dil, a qəzəlxan, sadə”.*

Hələ XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində böyük yazıçı Cəlil Məmmədquluzadənin anadilli poeziyamızdan, ümumən ədəbiyyatımızdan umduğu, ısrarla tələb etdiyi dil səlisliyinə dair nə vardısı, müstəqilliyimizin ilk illərindən başlayaraq, Şahin Fazil də qəzəl yazanlardan məhz həmin zehniyyəti tələb edirdi:

*Mən yazıb şeirimi saf dildə, müasir qəzəlin
Qoşmasam zirvəsinə, siz mənə Şahin deməyin. [3, s.16]*

Obyektivlik naminə qeyd etmək lazımdır ki, Şahin Fazil qəzəl janrından tələb etdiyi dil saflığı və fikir aydınlığı prinsipinə yetərli şəkildə cavab verən qəzəllərini çap etdirdi. Bu qəzəllər öz lirizmi, poetik ovqatı ilə səmimi və yaddaqalandı. Klassik poeziyamızın əsas obrazlarından olan şam və pərvanə predmetlərinin timsalında öz şair, aşiq ömrünün fəlsəfəsini ifadə edə bildi:

*Uzağam süni bəzəkdən, bəzəyək yer üzünü,
Bəzək olsun mərdliyi mərdanələrin.*

*Bir zaman şam idi Şahin, əriyib qurtardı,
Aydın olsun, deyirəm, gözləri pərvanələrin!* [3, s.18]

Amma etiraf edək ki, o, qəzəliyyata mükəmməl dil sadəliyi gətirməklə yanaşı, ümumən bu işin ustadlarından olan M.Füzuliyə, Ş.İ.Xətaiyə, Xaqaniyə, Nəsimiyə, Seyid Əzimə xas bədii tapıntı, estetik-fəlsəfi mahiyyət gətirmək sahəsində o qədər də irəli gedə bilmədi. Amma hal-hazırda etiraf edək ki, Şahin Fazil qəzəli yaşadan ən gözəl şairimizdir.

Şahin Fazildən fərqli olaraq, cavan nəsələ mənsub **İlqar Fəhmi** qəzələ yeni dövrün estetik çalarını, özünəməxsus ifadə tərzini gətirə bildi. Ümumiyyətlə, İlqar Fəhminin əruzü poeziyamızda yeni “əruz gəzişmələri”dir. Bu gəzişmələrdə qəzəl, bəhri-təvil, meyxana elementləri qaynayıb-qarışdırıb, vəhdətdədi, elə bu baxımdan da şair şeirlərinin bir qismini “əruz gəzişmələri” olaraq təqdim edir:

*Gözünün yaşını tökmə, bu soyuq ahı yığışdır,
Bu bulud süni buluddur, bu yağış saxta yağışdır.*

*Dünənin qəhqəhəsiylə bu günün naləsi eyni,
Gülüştün ağlamağınla arası bircə qarışdır.*

*... Soyuq olsun, ya da isti, nə olar,
ağlama, bəsd.*
*Fərqi yox, yazdı, ya qışdı,
Nə qədər yağsa da yağsın,
Bu yağış saxta yağışdı... [4, s.38]*

İlqar Fəhminin hər qəzəlinin öz ritmi, ahəngi, daxili qafiyə çaları var. Onun qəzəllərinə bədbin ruh hakim deyil. Ən küskün, gileyli qəzəlinin alt qatında belə, incə bir yumor, ironiya, dodaqqaçımı var. Bənzətmələri yeni və gözlənilməzdir:

*Yollarda qalıbdır ala gözlər, səni gözlər,
Yaş töksə də, hər gün yenə gözlər səni gözlər.*

*Ey qəmli könül yelkəni, durma daha, üz get,
Həsrətli ürəklərdə dənizlər səni gözlər.*

*...Sən gəldiyin yolları bu Fəhmi həvəslə
Göz yaşı ilə gündə təmizlər, səni gözlər. [4, s.22]*

İlqar Fəhminin “Ehtiyat et, sürüşüb düşmə qadın gözlərinə, / Ki, qadın gözlərinin məhbəsi hədsiz nəm olur” beyti ilə başlayan qəzəli bütövlükdə Füzuli poeziyasının dünyaduyumunu, mükəmməlliyini xatırladır. Şair qadın gözlərinin çıxılmaz “bataqlığı”nı Füzuliyə bir məftunluqla təsvir edir, ancaq oxucu qəlbi bu təsvirdən heç cür sıxılmaz, bədbinliyə qapılmaz, əksinə, xoş, canayətli duyğu hissi keçirir. Bu elə məhbəsdir ki, “təsvirinə söz çatmır, – bura insan düşən, axır böyüyüb Adəm olur”. İlqar Fəhmi bu yığcam, lakonik və səmimi şeirin sonunda Adəmin Həvvanın təkidli istəyi nəticəsində cənnətdən qovulması əfsanəsini olduqca şirin, anlaşıqlı və poetik şəkildə

ifadə edib. Onun əksər qəzəllərinə bu hal hakimdir. Eyni zamanda, o, əruz daxilində özünün yeni texnologiyalarını da ustalıqla tətbiq edə bilir. Aşağıdakı nümunədə olduğu kimi:

*Mənə zülm etmək asandır, məni incitmək asan,
Məni alçaltmaq asandır, məni əskiltmək asan,
Məni tərək etmək asandır, məni ləngitmək asan.
...Məni sevmək nə çətin... [5]*

Eyni parlaq deyim tərz, əruzun oynaq, ritmik qəlibi ilə fikrin dolğun və poetik uzlaşması İlqar Fəhminin “Məni axtar” adlanan, əruz üstündə yazdığı mini-poemasına da şamildir:

*Məni axtar boş otaqda
Yoluna kölgə çıxanda,
Soyumuş güzgüdə bir qız
Sənə hiddətlə baxanda
Məni axtar,
Məni axtar darıxanda... [5]*

Göründüyü kimi, İlqar Fəhmi əruzun bütün janrlarında özünü sərbəst hiss edir və özünün novator yaradıcılığının imkanlarını ənənə daxilində ifadə edə bilir. Tənqidçi Elnarə Akimova yazır: “İlqar Fəhminin bütün yaradıcılığı üçün çoxmərtəbəlilik, çoxplanlılıq hakimdir. Bu, onun poeziyasında daha qabarıq hiss olunur. Bir tərəfdən ənənəvi təcrübəni və modern yenilikləri mənimsəmə, digər tərəfdən divan ədəbiyyatının donuq, ehkamlaşmış düşüncəsi üzərində linqvistik və estetik islahat əzmi, ona paradoksal optimizmlə çıxış etmək, yalnız forma deyil, həm də məzmun qatında dəyişikliyə uğratmaq çabası. İlqar Fəhminin qəzəlləri əruzda sərbəst interpretasiyanın, klassik şeir formaları üzərində oynaq hecanın, ritmik sərbəstlinin lirik örnəkləri kimi maraqlı və yenidir” [6, s.135].

Əruza bu cür yaradıcı münasibət daha bir gənc ədəbi nəslin nümayəndəsi **Arif Buzovnalının** yaradıcılığında da davam edir. Arif əruzunu yaxşı bilir, onun tələblərinə yazır və əksər halda müvəffəq olur.

*Mənə məndən yetişdi hər bəla, ey binəva könlüm,
Sənə, sən bəri yol vermə toxunsun bir xətər səndən.*

*... Sabah gəl, ruhumu məğlub elə, idrakımı fəth et,
Səni qalib görəndə şad olur könlüm betər səndən – [7, s.32]*

– kimi uğurlu beytlərində Arif Buzovnalının Məhəmməd Füzulidən gələn, onun Məcnun obrazı ilə səsleşən fədakar şair-əşiq obrazını görürük. Sevdini, vurulduğu tərəfin qalibliyindən sevinc, məmnunluq duymaq hissi Füzulidən, Məcnundan gələn cəfəkeşlik, vəfadarlıqdır. Arif Buzovnalı əşikliyin bu vacib cəhətini qəzəllərində yetərincə ifadə edə bilir. Bu baxımdan vacib bir məqama diqqət yetirmək gərəkdir: “İlqar Fəhmi qəzəli modernləşdirsə də, Arif Buzovnalının irfanla zəngin olan qəzəlləri son illərdə həm də milli-siyasi amillərlə nəfəs aldı. İşğal dönmində Qarabağın dilindən qınayıcı qəzəl yazan Arif Buzovnalı ötən il Şuşada Vaqif günlərinin tribunasında Zəngəzuru əruz ölçüsündə, daha doğrusu, belə demək mümkünsə, əruzun sərbəstində danışdırdı” [8, s.43]. Şairin sözügedən, sərbəst müstəzadda yazdığı şeirinə diqqət edək:

*Gözüün aydın, Şuşa, sən azadsan,
Ana yurdun qucağında sevilən övladsan.*

---

*Mənsə, səndən Vətənin ətrin alan Zəngəzuram,
Düz yüz il gözləri yollarda qalan Zəngəzuram.*

Əli Aslanoğlunun yaradıcılığında da qəzəl janrı üstünlük təşkil edir. Onun “Sözlə ölçülən ömür” kitabına ön söz yazan ədəbiyyatşünas alim Şirindil Alışanlı qeyd edir ki, “Əruz şeirinə və Şərq dillərinə yaxından bələd olan Əli Aslanoğlunun qəzəlləri ədəbiyyat xəzinəmizin dəyərli nümunələrindəndir”. Deyilən fikirlərə Ə.Aslanoğlunun aşağıdakı bitkin beytləri şahidlik edir:

*Vəsl üçün, ey binəva, iş təkə zəhmətdə deyil,
Boş xəyaldır aşiqə ol şey ki, qismətdə deyil.*

*...Ey Əli, səndən əgər yar, işdi, halım soruşar,
Söylə ki, qəmdir işi, bir özgə xidmətdə deyil. [9, s.33]*

Akademik Nizami Cəfərov Əli Aslanoğlunun qəzəllərindən klassik növün bütün tələblərinə yüksək səviyyədə cavab verən qəzəllər kimi bəhs edir.

Son illərdə əruzda daha çox yazan **Sayman Aruz** imzasına tez-tez rast gəlirik. Onun məsnəvi şəklində yazdığı “Sanma aparırlar səni mehman eləsinlər” əsəri ayrı-ayrı beytləri ilə, haradasa tarixin mühüm bir olayını yenidən göz önünə gətirir, Babəkin Hələbə, Yusifin Misirə götürülməsinin, Həvvanın yediyi almada gizlənən sirrə bələdliyin, məğlubiyyət anında Quranı nizəyə taxıb məsələni danışıqlar yolu ilə həll etməyi İmam Əlidən təvəqqə edənlərin gizli niyyətlərinin nədənlərinə eyhamlar özünü ifadə edir. Rəqibləri Şəmsi torpağa ona görə gömürlər ki, əkib vulkan eləsinlər. Sayman Aruzun bu yanaşmaları orijinal təsir bağışlayır. Onun “Qanı qanla yuyacaq millətimə eşq olsun” mətləli qəzəli müzəffər Qarabağ savaşımlarının iftixarından, qürur hissindən doğan, bu duyğunu bütöv şəkildə ifadə edən poetik nümunədir:

*Qanı qanla yuyacaq millətimə eşq olsun,
Məni məğrur eləyən millətimə eşq olsun!*

*...Sənəm üstündə hər an lap Savalantək ucalıb,
Azərbaycan olan həsrətimə eşq olsun!*

*Lənət olsun elimi min yerə bölmüş “ayıya”,
Turan adlı o ulu dövlətimə eşq olsun! [10]*

Sayman Aruz bir söz adamı kimi, klassik ədəbiyyatımızın qəzəl, məsnəvi, qəsidə şəkillərinə yaxşı bələddir. Əruzunu yaxşı bilir. Bu baxımdan onun “İçində sevgi vardırısa, cahan meyxanədir, dostum, / O dağ, o daş sənə saqi, için, peymanədir, dostum” beyti ilə başlayan, “Mən doğumdan ölümə ağrı yolu keçmiş adam”, “Ürəyin çox sıxılanda göyə bax, dərdin azalsın”, “Əsas odur ki, cahanda məqsədin, niyyətin olsun” mətləli qəzəlləri ənənəyə sadiqliyi ilə seçilən, bitkin ifadə tərzinə görə çağdaş qəzəl yaradıcılığımızın uğurlu nümunələrindəndir.

Müstəqillik dövrü poeziyasında janr axtarıcılığından söz açarkən qeyd etmək lazımdır ki, bu dövr həqiqətən də janrların qarışdığı, bir şairin müxtəlif şeir şəkilləri və vəznlərində özünü sınadığı zaman vahidi kimi səciyyəvidir. Məsələn, daha çox xalq şeiri üslubunda yazdığı şeirlərlə tanınan **Hüseyn Kürdoğlu** bu illərdə həmçinin bir neçə sərbəst şeir də (“Bir şairin sürəti”, “Çiçək vaxtı”, “Sən düşəndə yadıma”, “Yolum tarladan keçir”) meydana qoymuşdur. Şairin bu illərdə həm də əruz vəznində özünü sınadığı və qəzələ müraciət etdiyi barədə fakta professor Qəzənfər Paşayevin “Hüseyn Kürdoğlunun poetik dünyası” kitabında rast gəlirik. “Eylərəm indi də mən aləmi heyran

qəzələ” adlanan doqquz beytlik qəzəlində şair qəzəlin keçdiyi yola nəzər salaraq, bu janrın hələ də yaşarılıq gücü ehtiva etməsindən danışır, onun ustalarını xatırlayır, qəzələ yeni “dön tikməyi” vacib bilir, həmçinin özünü bu yolda sarvan rolunda hiss etdiyini bəyan edir:

*Vermiş öz qəlbini billah ki, Nuh əyyamından,
Bakı, Təbriz, Qarabağ, bir də ki, Şirvan qəzələ.*

*Qəzəlin dərdli Füzuli kimi şahənşahı var,
Nə qədər ləl gətirmiş ulu xaqan qəzələ.*

*Qoy soyunsun daha farsın, ərəbin nimdaşını,
Təzə donlar tikərik gözləri ceyran qəzələ. [11, s.423]*

Şairin “bir kitablıq qəzəli” olduğunu vurğulayan Qəzənfər Paşayev yazır: “Şairin qəzəllərini oxuduqca, heyranlıq bir yana, təəccüblənənmək olmur. Heca vəznində klassik şeirimizin əlçatmaz nümunələrini yaradan, folklor və aşiq yaradıcılığı üstündə köklənən Hüseyn Kürdoğlunun əruz vəznində belə qəzəllər yazması onun fitri istedadından nişan verir” [12, s.54-55]. Bu da maraqlı faktdır ki, bütün yaradıcılığı vətən aşinalığı, yurd həsrəti, həmçinin onun gözəlliklərinin bədii təcəssümü üzərində qərar tapan Hüseyn Kürdoğlu qəzəl janrında belə, xalqın ağrılarını ifadə etməyə nail olmuş, altı beytlik qəzəldə Xocalı faciəsini törədənlərin simasını poetikləşdirmişdir:

*Xocalı qanla yazılmış cahanın yaddaşına,
Söyləyin, hansı faşistin belə qəddarlığı var?!
İblisi lənət ilə guya ki, qovduq, getdi,
Nə biləydik ki, onun Hayk ilə simsarlığı var. [11, s.421]*

1982-ci ildə “Azərbaycan müəllimi” qəzetində yazdığı “Janr qədim olsa da...” məqaləsində ədəbiyyatşünas alim İmamverdi Əbilov yazırdı: “Doğrudur, qəzəlin özünəməxsus formal qanunları var ki, onu pozmaq olmaz. Lakin ədəbi normaların sərt ölçüləri, heç vaxt dərin fikirlərin, incə mətləblərin ifadəsinə səd çəkməyib. Əlbəttə, söhbət kamil sənətkar qələmindən çıxan qəzəllərindən gedir” [13].

Nəticə / Conclusion

Göründüyü kimi, klassik şeir növü olan qəzəl müstəqillik dönəmində də özünəməxsus yol keçir. Onun ideya və məzmun müstəvisinə yaşadığımız dövrün bütün reallıqları adlayır. Xocalı ağrısından tutmuş, Zəngəzur təntənəsinə qədər bütün məqamlar qəzəl janrının mövzu predmetinə çevrilərək həm janrın yaşarılığını, həm də müasirliyini təmin edir.

Ədəbiyyat / References

1. Şəmsizadə, N. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. – Bakı: Proqress, – 2012.
2. Yusifli, V. Azərbaycan qəzəli. – Bakı: Elm və təhsil, – 2018.
3. Fazil, Ş. Qəzəllər. – Bakı: Elm, – 1990.
4. Fəhmi, İ. Bu gündən dünənə (şeirlər toplusu – 2014-1994). – Bakı: Xan, – 2015.
5. Fəhmi, İ. Qəzəllər. “525-ci qəzet”, 11 mart, 2014
6. Akimova, E. Düşüncə zamanı - ədəbi tənqid diskurs kimi. – Bakı: Elm və təhsil, – 2019.
7. Buzovnalı, A. Seçilmiş əsərləri. – Bakı: Ozan, – 2014.

8. Turan, A. Çağdaş Azərbaycan şeirində modernist estetikalar. Ədəbi proses-2020-2021. – Bakı: Elm və təhsil, – 2022.
9. Aslanoglu, Ə. Sözlə ölçülən ömür. – Bakı: Sabah, – 2009.
10. Aruz, S. Qəzəllər. “Ədəbiyyat qəzeti”, – 5 iyul, – 2021.
11. Kürdoğlu, H. Seçilmiş əsərləri [2 cilddə]. – Bakı: Sabah, – c.2. – 2011.
12. Paşayev, Q. Hüseyn Kürdoğlunun poetik dünyası. – Bakı: Sabah, – 2017.
13. Əbilov, İ. Janr qədim olsa da... “Azərbaycan müəllimi” qəzeti, – 9 iyun, – 1982

Место газель в современной поэзии, как классическая стихотворная форма

Шамсура Исмаилова

Институт литературы имени Низами Гянджеви НАНА

Резюме. В последние 20 лет статье обращение к жанру газели стало главным предметом исследования. Отмечается, что с первых же лет восстановления государственной независимости Азербайджана, возвращение к классическому жанру газель, имеющему богатые традиции, сопровождалось поиском нового стиля и средств выражения. Данное обстоятельство позволяло шире раскрывать в меняющихся условиях его исторический потенциал и, благодаря этому, многим опытным и относительно молодым поэтам удалось заявить о своих новаторских способностях. По этой причине было бы неверно говорить о кризисе стихотворной формы газель и аруз в поэзии XXI века. Автор статьи обращает внимание на исторический путь, пройденный этой формой, отслеживая внимание на закономерностях ее развития с начала XX столетия до 90-х годов того же века. Подчеркивается, что в советский период, невзирая на ограничения административно-идеологического характера, такие мастера пера, как Алиага Вахид, Гусейн Джавид, Азер Бузовналы, Микаил Мушфиг, Сулейман Рустам, а чуть позже Самед Вургун, Расул Рза, Мирмехти Сеидзаде, Бахтияр Вагабзаде, Зейнал Джаббарзаде предпринимали попытки придать свежий импульс классическому стихосложению. Не остается также незамеченным творчество представителей Баку-апшеронской школы поэзии 80-90-х годов прошлого столетия – Гаджи Маиля, Гаджи Аламдара Махира, Алекпера Шахида, Сеидага, Алиага Бакира, Хакима Гани, газели которых могут считаться современной формой классической поэзии. В годы независимости в ряды указанных поэтов влились такие стихотворцы, как Шахин Фазиль, Ильгар Фахми, Ариф Бузовналы, Сайман Аруз, Али Асланоглу, Музаффар Шюкюр, Гаджи Миразиз, Гюляра Мунис, Сона Хаял, Сахават Талыблы, Халил Юсифли, Агакерим Хафиз, Миргашим Талышлы, Энвер Назарли, Хафиз Алимарданлы, Мамед Меджидоглы, Махджамал, Акиф Сафа, Ясин Халил. На примере газелей, сочиненных ими, затрагивается тема разработки формы в новых исторических условиях, анализируется эстетический потенциал, создаваемых поэтических образцов.

Ключевые слова: независимость, поэзия, классика, газель, аруз, новшество, поиски форм